

Пініч І. П.,

Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО ІНСТИТУЦІЙНОГО ДИСКУРСУ (на матеріалі сучасної англомовної художньої прози)

У статті розглядається специфіка структури англомовного емоційного інституційного дискурсу як стандартної схеми побудови його конкретних фрагментів. Стратегічна організація емоційного інституційного дискурсу демонструє високий ступінь адаптивності цілей мовців та визначається рівнем їх емоційної компетенції.

Ключові слова: емоційний інституційний дискурс, емоційна компетенція, емоційний простір, інтерактивне планування.

В статье рассматривается специфика структуры англоязычного эмоционального институционального дискурса как стандартной схемы построения его конкретных фрагментов. Стратегическая организация эмоционального институционального дискурса демонстрирует высокую степень адаптивности целей говорящих и определяется уровнем их эмоциональной компетенции.

Ключевые слова: эмоциональный институциональный дискурс, эмоциональная компетенция, эмоциональное пространство, интерактивное планирование.

The article considers structure specifics of institutional emotional English discourse as a procedural scheme to shape its particular fragments. Institutional emotional discourse strategies exhibit high adaptability of speakers' goals and are determined by their level of emotional competence.

Key words: institutional emotional discourse, emotional competence, emotional background, interactive planning.

Суспільна обумовленість мовлення визначається стереотипністю мовної інтерпретації дійсності кожного окремого соціуму. Мова водночас скеровується та впливає на уявлення про будь-які соціальні процеси, впорядковуючи у певному сенсі культурні стереотипи кожної цивілізації [1]. Інституційний аспект існування соціуму, що регулює соціальні відносини в окремих сферах суспільного життя, так само визначається та значною мірою підпорядковується усталеним образам конкретної культури в плані змістового навантаження та структурної організації дискурсивної взаємодії. Актуальність дослідження зумовлена його приналежністю до сучасних студій прагма-дискурсивної лінгвістики. У даній статті дослідження специфіки архітектоники емоційного інституційного дискурсу сучасного англомовного соціуму здійснюється на матеріалі художньої прози. Об'єктом аналізу є усний діалогічний інституційний дискурс, представлений у англомовних художніх творах сучасних авторів, предметом розгляду є структура емоційного інституційного дискурсу. Метою статті визначено дослідження вияву емоційної компетенції комунікантів як організаційної складової у канві дискурсивної взаємодії мовців.

Інституційний дискурс визначається нами як система комунікативних практик і стандартів поведінки в суспільних інститутах політики, медицини, права, науки, мас-медіа. Комунікативна дискурсивна взаємодія інституційного дискурсу вирізняється рядом диференційних ознак різного характеру: офіційна обстановка, наявність серед комунікантів щонайменше одного представника професії певного соціального інституту, професійні змістово-сміслові навантаження та інтенційність дискурсу [6, с. 92], стиль мовлення (переважно офіційно-діловий і науково-публіцистичний) і професійний термінологічний апарат [2, с. 185], прецедентність структурування інституційного дискурсу зумовленого моделями типових предметно-референтних ситуацій [3, с. 216], презентаційний потенціал дискурсу [4].

Інституційний дискурс, як і будь-який інший, залежить не лише від соціальних, але й культурних компонентів лінгвокультурної спільноти [5, с. 75]. При цьому, кожен з компонентів дискурсу у своїй сукупності є відображенням цієї самої лінгвокультури. Соціальна зумовленість емоційних переживань, як невід'ємної складової будь-якої комунікації, також вказує на взаємозв'язок між культурною ідеологією соціуму та обмеженням емоційної поведінки особистості [8; 9]. Конфігурації емоційної поведінки регулюються соціокультурними нормами та ґрунтуються на емотивній компетенції особистостей, що особливо яскраво демонструється у дискурсивних практиках інституційного дискурсу в межах типових дискурсних практик. Комунікативна взаємодія в інституційному дискурсі будується на принципах "економії виявів емоцій" (the emotional stroke economy) [10, с. 247], суть якої полягає у мінімізації емоційних виявів комунікантів по відношенню один одного чи до емоційних факторів в межах або поза межами комунікативної події. У ритуалізованій поведінці мовців спостерігається стриманість та суцільний контроль над раптово виниклими переживаннями, мовлення вищою мірою формалізоване, речення переважно прості стверджувальні, неповні та парцельовані.

(1) *John Balder's manner was intense, his eyes narrowed when he looked at Evans. In spite of himself, Evans was intimidated to meet the famous litigator. Evans extended his hand. "Peter Evans, Hassle and Black." "And you work with George Morton?" "Yes, sir. I do." "We are indebted to Mr. Morton's generosity. We strive to be worthy of his support." "I'll tell him that, sir." "I'm sure you will. You were speaking of global warming Mr. Evans. Is it a subject that interests you?" "Yes, sir, it does. /.../ "But tell me. What is global warming?" Evans tried to conceal his surprise. He hadn't expected to be quizzed. /.../ He really felt like he was back in law school. "Well, sir, I guess ... not really in this case. Because when you refer to global warming, everybody knows what you are talking about" [Chrichton, 95].*

Попри зовнішню стриманість учасників комунікації, було б неправомірно заперечувати емоційне напруження мовців (1), спричинене різними за своєю природою факторами. Відповідно, характерною рисою ін-

ституційної комунікативної взаємодії є не відсутність емоційності, а вміння контролювати зовнішній вияв емоційних переживань комунікантів. Стратегічна організація інституційного дискурсу базується на здатності комунікантів обох сторін до ефективної регуляції емоційних виявів, що свідчить про високу *емоційну компетенцію* мовців, ґрунтується на їх *емоційному інтелекті* та виявляється у особистісній та міжособистісній компетенції (personal and relational competencies) – здібностях емоційного самоконтролю з одного боку та керування емоційним простором комунікативної взаємодії, з іншого [7, с. 25-27].

Синергетичний характер психо-емоційної діяльності мовця знаходить свій вияв у комунікації як на вербальному, так і невербальному рівнях побутового, так само як і інституційного дискурсу. Вияв емоційних переживань може носити відкритий та прихований характер залежно від інтенцій мовця та його вміння розпізнати та демонструвати емоцію, або від його особистісної компетенції. Особистісна компетенція визначається здібністю мовця до: 1) емоційного самоаналізу – розпізнавання, регулювання, пояснення та усвідомлення власних емоцій. *In spite of himself, Evans was intimidated to meet the famous litigator*; 2) керування емоціями – моніторинг та регулювання власних емоційних станів з метою досягнення мовних та позамовних планів *Evans tried to conceal his surprise. He hadn't expected to be quizzed* та 3) мотивації – підвищення вимогливості до себе, готовність співпрацювати, оптимізм всупереч можливим труднощам *He really felt like he was back in law school. "Well, sir, I guess not really in this case.*

Емоційні переживання не є суто внутрішніми переживаннями мовця, під час комунікативної взаємодії комуніканти утворюють спільний емоційний простір, у якому вони демонструють та інтерпретують емоції. Загальний емоційний фон комунікативної взаємодії є визначальним у структуруванні інтеракції. Мовець з високим рівнем емоційної компетенції, цілком імовірно, здатен швидко і точно ідентифікувати комунікативну подію та випрацювати оптимальну стратегію поведінки для досягнення особистих цілей, при цьому підтримуючи дружні стосунки з партнером по комунікації.

(2) *"How'd you make straight A's and play football?" "I put the books first." "I don't imagine Western Kentucky is much of an academic school," Lamar blurted with a stupid grin, and immediately wished he could take it back. "Sort of like Kansas State," Mitch replied. /.../ This guy McDeere knew Lamar Quin went to Kansas State. /.../ He had read the biographical sketches of all of the forty-one lawyers in, and in a split second he had recalled that Lamar Quin had gone to Kansas State. Damn, they were impressed. "I guess that came out wrong," Lamar apologized. "No problem." Mitch smiled warmly. It was forgotten [Grisham, 7].*

Навички мовців у побудові комунікативної взаємодії регулюються їх міжособистісною компетенцією. Міжособистісна компетенція передбачає вміння мовця у сфері: 1) сприйняття емоцій – розпізнавання та співпереживання емоцій співрозмовника *"I don't imagine Western Kentucky is much of an academic school," Lamar blurted with a stupid grin, and immediately wished he could take it back*; 2) керування емоційним простором – створення сприятливої атмосфери для реалізації як власних, так і планів співрозмовника та 3) соціальної поведінки – вміння застосовувати тактики переконання, лідерські здібності, вміння залагоджувати конфлікти *"I guess that came out wrong," Lamar apologized. "No problem." Mitch smiled warmly. It was forgotten.*

Проте, з огляду на онтологічну невіддільність когнітивних та емоційних процесів не лише як здатність до ефективного вирішення мовних та позамовних завдань самоактуалізації особистості, але і як дезорганізуючих факторів спроможних переривати когнітивні та мовотворчі процеси, слід зважати на можливі несприятливі умови перебігу комунікативної взаємодії. У такому разі комунікативна поведінка мовця принаймні однієї зі сторін може бути зумовлена як низьким рівнем емоційної компетенції *"I don't imagine Western Kentucky is much of an academic school," Lamar blurted with a stupid grin, and immediately wished he could take it back*, так і усвідомлюваним спрямуванням комунікативних дій на некооперативну взаємодію *"Sort of like Kansas State," /.../He had read the biographical sketches of all of the forty-one lawyers in, and in a split second he had recalled that Lamar Quin had gone to Kansas State.* Стратегічна організація такої взаємодії значним чином залежить від здібностей мовця до залагодження конфліктів та активного перепланування перебігу комунікативної інтеракції.

Емоційна комунікативна взаємодія вимагає від мовців креативного підходу до її планування, оскільки поведінка співрозмовника не завжди може бути повністю передбачуваною, а тому норми та цілі комунікації визначаються вже в процесі спілкування. Характерною рисою інтерактивного планування емоційної інтеракції в інституційному дискурсі є не тільки апеляція до вже готових інструкцій комунікативної поведінки, як от використання ритуалізованих висловів, а й осмислений вибір цілей на короткий або довший період взаємодії та конструювання гіпотетичних акціональних послідовностей. Позаяк неможливість стовідсоткового передбачення поведінки партнера з комунікації у стані радості, веселощів, схвильованості, горя, злості і т. ін., вимагає обов'язкового пристосування планів та підвищення креативності у виборі тактик на декілька ходів наперед.

(3) *"How much?" /.../ "We'll discuss the compensation and other benefits when you come to Memphis." "I want a ballpark figure or I may not come to Memphis." He smiled, arrogant but cordial. He spoke like a man with three job offers. The partners smiled at each other. "Okay. A base salary of eighty thousand the first year, plus bonuses. Eighty-five the second year, plus bonuses. A low-interest mortgage so you can buy a home. /.../" They focused on his lips, and waited for the wrinkles to form on his cheeks and the teeth to break through. He tried to conceal a smile, but it was impossible. He chuckled. "That's incredible," he mumbled [Grisham, 9].*

Стратегічне планування інституційної дискурсивної взаємодії може проходити за декількома сценаріями, глобальною метою кожного з яких є модифікація або відновлення сприятливого емоційного простору комунікації:

1) мовці адаптують заготовані секвенції мовленнєвої поведінки залежно від комунікативної та емоційної поведінки партнера *They focused on his lips, and waited for the wrinkles to form on his cheeks and the teeth to break through*;

2) мовці конструюють гіпотетичні акціональні послідовності, якщо реакцію співрозмовника важко передбачити;

3) мовці переслідують заплановану стратегічну поведінку, ігноруючи емоційну реакцію співрозмовника (4).

(4) *One of the graduate students leaned. "Mr. Evans, I'd like to talk to you about land use, the urban heat island effect, and satellite data on the temperature of the troposphere." Evans thought, Oh Jesus. But he just nodded. "Okay ..."* "One of the issues we're trying to address concerns how surface temperatures change with land use. Are you familiar with that issue?" [Crichton, 107].

Загалом, як видно з дослідження, організаційна структура емоційного інституційного дискурсу, підпорядкованого нормам та сценаріям відповідного соціального інституту, визначається рівнем емоційної компетенції комунікантів, що виявляється у їхніх здібностях до мінімізації виявів емоційних переживань. Конструктивність діалогу залежить як від умінь учасників ідентифікувати та контролювати власні емоційні переживання, так і від їх здатності підтримувати чи модифікувати емоційний простір комунікації. Стратегічне планування в умовах емоційної інституційної комунікативної взаємодії, коли емоційні переживання чинять деструктивний вплив на перебіг діалогу, має адаптивний характер. Пристосування дискурсивних цілей здійснюється в умовах онлайн-планування за сценаріями найімовірнішого відновлення гармонійного емоційного фону комунікації. Перспективи подальшого дослідження вбачаються у вивченні впливу емоційної компетенції мовців на планування різних типів інституційної комунікативної взаємодії.

Література:

1. Загнітко А. П. Сучасний політичний газетний дискурс: типологічні вияви і особливості синтаксису [Електронний ресурс] / А. П. Загнітко. – Режим доступу : <http://www.anvsu.org.ua/index.files/Articles/Zahnitko.htm>
2. Клименко І. В. Теоретичні засади лінгвістичного аналізу політичного дискурсу / І. В. Клименко // Проблеми лінгвістики тексту, дискурсології, дискурс-аналізу: зб. наук. статей ДНУ. – 2009. – Вип. 19. – С.183-187.
3. Литвиненко Н. П. Особливості медичного дискурсу на етапі системного опитування / Н. П. Литвиненко // Проблеми лінгвістики тексту, дискурсології, дискурс-аналізу: зб. наук. статей ДНУ. – 2008. – Вип. 17. – С. 216-221.
4. Олянич А. В. Презентационная теория дискурса: дисс. ... доктора филологических наук: 10.02.19 / А. В. Олянич. – Волгоград, 2004. – 602 с.
5. Шевченко И. С. Дискурсообразующие концепты Викторианства: Скромность vs ханжество / И. С. Шевченко // Когниция, коммуникация, дискурс. – 2010. – №2. – С.73-84.
6. Чернявская В. Е. Дискурс как фантомный объект: от текста к дискурсу и обратно? / В. Е. Чернявская // Когниция, коммуникация, дискурс. – 2011. – №3. – С.86-95
7. Goleman D. Working with Emotional Intelligence / Daniel Goleman. – L. : – Bloomsbury, 1996. – 353 p.
8. Gordon S. The Sociology of Sentiments and Emotion / Steven L. Gordon // Social Psychology: Sociological Perspectives / [ed. by M. Rosenberg, R. Turner]. – New York : Basics, 1992. – P.562–592.
9. Hochschild A.R. The Managed Heart: Commercialization of Human Feeling / Arlie R. Hochschild. – Berkeley : University of California Press, 1983. – 339 p.
10. Steiner C. Emotional Literacy: Intelligence with a Heart / Claude Steiner. – Fawnskin, California : – Personhood Press, 2003. – 277 p.

Список джерел ілюстративного матеріалу

1. Crichton M. State of Fear / M. Crichton. – L. : HarperCollins, 2004. – 720 p.
2. Grisham J. The Firm / J. Grisham. – L. : RandomHouse, 2007. – 490 p.